

Benes Károly Ki a felelős? A grúz–orosz háború és kitörésének körülményei

Cornell, Svante E. és Starr, Frederick S.
(szerk): *The Guns of August 2008: Russia's
War in Georgia*

A Svante E. Cornell és S. Frederick Starr szerkesztésében 2009-ben megjelent *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia* (2008 augusztus ágyúi: Oroszország háborúja Grúziában) című mű az egyik legelső – ha nem a legelső – átfogó, tudományos értékű munka a nyugati szakirodalomban, amely a 2008-as grúz–orosz háború kitörésének okaival, a háború lefolyásával és annak az európai biztonsági környezetre gyakorolt hatásaival foglalkozik.

Habár a mű megszületése óta számos más könyv is kísérletet tett ennek a Magyarországon a mai napig nem kellőképpen kutató háború okainak, következményeinek

feltárására (pl. Ronald D. Asmus: *A Little War that Shook the World, Georgia, Russia, and the Future of the West*. Palgrave Macmillan, 2010.), ez a konfliktus kirobbanását követően alig egy évvel megjelent alkotás mind a mai napig nélkülözhetetlen olvasmány azok számára, akik szeretnék szélesebb összefüggéseiben megérteni azon események láncolatát, melyek elvezettek a 2008-as fegyveres konfliktusig.

Cornell fiatal kora ellenére a térség elismert szakértője, a washingtoni Johns Hopkins Egyetemen szoros kapcsolatban működő Közép-Ázsia Kaukázus Intézet selyemút programjának (Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program) igazgatója, míg a könyv másik szerkesztője, S. Frederick Starr, a nemzetközi kapcsolatok tudományának doyenje, többek között a Johns Hopkins Egyetem professzora és a Közép-Ázsia Kaukázus Intézet alapítója és elnöke.

Ezen recenzió szerzőjének volt szerencséje a Svante E. Cornell társigazgatósága alatt működő stockholmi Biztonság- és Fejlesztéspolitikai Intézet (*Institute for Security and Development Policy*) munkatársaként dolgozni a könyv megszületésének ideje alatt, így személyes tapasztalatain keresztül meggyőződni arról, hogy milyen alapos szakmai munka eredményeként készült el a mű.

A szerkesztők már bevezetőjükben ismertetik a könyv főbb megállapításait, mely a háborút szélesebb kontextusba helyezve, azt a nyugati–orosz viszonyrendszer keretén belül, az orosz hatalmi törekvések megnyilvánulásaként állítja be. A mű társ szerzői kisebb eltérésekkel ugyan, de egyöntetűen Moszkva felelősségét hangsúlyozzák a háború kirobbanásában, ennek köszönhetően a könyv kissé egyoldalúan mutatja be az eseményeket, ami talán a

munka egyetlen komolyabb hibája. Annak, aki szeretné megismerni az orosz fél álláspontját is, feltétlenül szükséges más művek – orosz források – tanulmányozása is.

A mű a bevezetést követően tíz fejezetben, kronologikus sorrendben dolgozza fel a történeteket. Az első fejezetek a háború történelmi előzményeit mutatják be, míg az utolsó a háború európai biztonságra gyakorolt hatását, mintegy keretbe foglalva a munka lényegi mondanivalóját tartalmazó központi részeket, amelyek a háború kitörésének okaival, a felelősség kérdésével foglalkoznak.

A könyv első két fejezete – Thomas Goltz és Thornike Gordadze, a Kaukázus két kiváló szakértőjének munkája – Grúzia történelmi múltjával foglalkozik a 2000-es évek elejével bezárólag. A rövid, tömör történelmi áttekintés bemutatja Grúzia geopolitikai helyzetét egészen a szovjet múltig visszanyúlva, majd felidézve a kis dél-kaukázusi ország hányatott belpolitikai viszonyait, nemzetiségi feszültségeit, kezdve Zviad Gamszahurdia nacionalista rezsimjétől, a Nyugat és Oroszország között egyensúlyozni próbáló Eduard Shevardnadze uralmán át egészen a 2003-as rózsás forradalomig.

Az első két fejezet elengedhetetlen háttérinformációt nyújt azok számára, akik nincsenek kellőképpen felvértezve a Kaukázus, és különösen Grúzia történelmére vonatkozó ismeretekkel. Az olvasó számára világossá válik, hogy Oroszország (vagy korábban a Szovjetunió) mindig is rendkívül aktív szerepet játszott Grúzia belpolitikájának formálásában, és betekintést nyer az ellentmondásos, sokszor viharos viszonyrendszerbe, amely a két ország kapcsolatait jellemzi. Ezeknek a történelmi előzményeknek az ismerete fontos a 2008-as események megértéséhez, a háború kirobbanásához vezető okok tisztázásához.

A harmadik fejezet Andrei Illarionov munkájának eredményeként született meg, és talán a mű egyik legérdekesebb része. Illarionov Vlagyimir Putyin elnök gazdasági tanácsadója volt 2000 és 2005 között, így számos olyan információ birtokában formál véleményt az eseményekről, amelyek egy kívülálló számára elérhetetlenek. Illarionov 1999-től rendkívül részletesen, kronologikus sorrendben mutatja be Moszkva háborús készülődését, az évről-évre fokozódó feszültséget. Valójában a fejezet részletekben olyan gazdag, hogy az olvasó könnyen elveszhet a felvonuló orosz csapatok fegyverzetének pontos bemutatásában, a szinte napról-napra kibontakozó események részletes leírásában.

Ugyanakkor Illarionov meggyőző bizonyítékokkal szolgál arra, hogy Moszkva évenként keresztül komolyan készült egy Grúziával vívandó háborúra, és 2008. augusztus 8-án az orosz hadsereg, légierő és tengerészet készen állt a Dél-Oszétiában és Abháziában történő fegyveres beavatkozásra. Erre ízelítőként a számtalan felsorolt részletes információból, csak egy példaként szolgáljon a tény, hogy a Kavkaz 2008-as Észak-Kaukázusban zajló nagyszabású orosz hadgyakorlat 2008. augusztus 2-án befejeződött, de a gyakorlaton résztvevő alakulatok nem tértek vissza laktanyáikba, lehetővé téve az orosz fegyveres erők azonnali beavatkozását a konfliktusba.

A következő fejezet a konfliktus kirobbanását megelőző grúz belpolitikai eseményeket veszi számba a 2003-as rózsás forradalom, és Mikheil Szaakasvili hatalomra jutásával kezdve. A fejezet szerzője, a fiatal svéd szakértő Niklas Nilsson – aki tanulmányai során fél évet töltött a budapesti Corvinus Egyetemen is – hűen mutatja be a Shevardnadze bukását követő eseményeket, és Moszkva negatív reakcióját a grúz politikai fordulatra, mely az

orosz érdekszférától eltávolodva, nyugati orientációjú pályára kívánta helyezni Grúziát.

Az orosz biztonságpolitika szakértője, Stephen J. Blank az Egyesült Államok és az Európai Unió kaukázusi régióhoz való viszonyát vizsgálja a háború kirobbanását megelőző években. Megállapítása szerint a Nyugat érdektelensége, erélytelensége, a kaukázusi ún. fagyott konfliktusok problémakörének szőnyeg alá söprése, a hidegháborús győzelemben rejlő lehetőségek kihasználásának elmulasztása egész Európa számára komoly biztonsági kihívást eredményezett a Kaukázusban, amely rávilágít a nyugati régióban követett stratégiájának – vagy annak hiányának – kudarcára.

A hatodik fejezetben, David J. Smith nagykövet, a Grúz Biztonsági Elemzések Központ (Georgian Security Analysis Center) igazgatója, a grúz adminisztráció orosz kihívásokra adott válaszait elemzi a 2008-as eseményeket megelőző években. Smith áttekinti a Koszovó függetlenségének elnyerését követően előállt politikai helyzetet, melyben Moszkva egyre határozottabban lépett fel Tbiliszi nyugati integrációs törekvéseivel szemben, melynek egyik eklatáns példája a 2008. áprilisi bukaresti NATO csúcson egyértelműen kifejezésre juttatott csatlakozási szándék. A szerző következtetései szerint a koszovói példát precedensnek használva, és a nyugati további geopolitikai térnyerését megakadályozandó, Moszkva döntést hozott Tbiliszi és a Nyugat megleckéztetésére, a Grúzia elleni háború megindítására, melyet Tbiliszi semmilyen eltérő politikai irányvonal alkalmazásával nem tudott volna megakadályozni. Ugyan a fejezet meggyőzően érvel az előre kitervelt orosz agresszió mellett, mégsem hagyható figyelmen kívül, hogy a szerző szoros grúziai kötődései révén nem teljesen objektív módon viszonyul az eseményekhez, és Tbiliszi teljes felmentése a háború kirobbantásában

túlzottan közel áll a hivatalos, állami grúz állásponhoz.

A jogász végzettségű Johanna Popjanevski, a Közép-Ázsia Kaukázus Intézet selyemút programjának igazgatóhelyettese, az általa írt részben óvatosan közelít ahhoz a kérdéshez, hogy a háborút közvetlenül megelőző események tükrében kit terhel a felelősség a konfliktus kirobbantásáért. A szerző a háború ideje alatt Tbilisziben tartózkodott, így a helyszínen szerzett tapasztalatai alapján állíthatja, hogy Moszkva komoly előkészületeket folytatott a konfliktus sikeres megvívása érdekében, de arra, hogy az orosz csapatok már augusztus 7-én – a Chinvalit ért grúz támadást megelőzően – megkezdték bevonulásukat Dél-Oszétiába, csak közvetett bizonyítékok utalnak. Ugyanakkor a szerző helyesen rámutat, hogy míg a grúz csapatok nem léptek át államhatárt a konfliktus során (Dél-Oszétia jogilag Grúzia része), addig az orosz egységek egy szuverén állam határait átlépve folytattak fegyveres intervenciót.

A háború katonai aspektusáról Pavel Felgenhauer orosz szakértő ad kimerítő leírást. Felgenhauer álláspontja szerint a grúz haderő nem állt készen azokra a nagyszabású műveletekre, melyeket az orosz és a vele szövetséges szeparatista alakulatok, paramilitáris egységek végrehajtottak Grúziában. Ilyen léptékű katonai műveletek végrehajtásához orosz részről hosszas előkészületek voltak szükségesek, de a felkészülés ellenére is számos komoly probléma merült fel az orosz hadsereg és légiereő alkalmazása során, melyre például szolgálnak a légiereőt ért súlyos veszteségek is.

A szerző által vizsgált kérdések közül talán a legérdekesebb az, hogy miért állt meg az orosz haderő Tbiliszi előtt, és miért nem foglalta el a fővárost? Felgenhauer szerint Moszkva úgy értékelte a helyzetet, hogy a Szaakasvili-adminisztráció már megbukott,

így nem érdemes tovább élezni a feszültséget a Nyugattal, valamint az orosz haderő utánpótlási vonalainak megnyúlásával a további támadó tevékenység komoly kockázatokat rejtett magában.

A háborút övező kommunikációs küzdelemről Paul A. Goble, amerikai elemző számol be. A konfliktus kitörésének első napjától mind a grúz, mind az orosz fél jelentős erőfeszítéseket tett, hogy a másikat állítsa be agresszorként, népirtás elkövetőjeként, és maga mellé állítsa a nemzetközi közvéleményt. A fejezet rendkívül érdekes áttekintést ad a két fél közötti információs küzdelemről, és rávilágít arra a tényre, hogy a modern háborúkat nem elég a csatamezőn megnyerni, hanem a nemzetközi közvéleményt és ezen keresztül számos állam vezetőjét befolyásoló médiaközegben is győzelmet kell aratni.

A mű utolsó fejezetében James Sherr, a londoni Chatham House szakértője elemzi a grúz–orosz háború következményeinek hatását az európai biztonságra. Sherr szerint a partnerségen és kooperáción alapuló európai biztonságpolitika már a háború kitörését megelőzően kudarcot vallott a modern orosz Realpolitik megszületésének megakadályozásában, ami mindent a hatalmi érdekek szemüvegén keresztül szemlél. A fejezet szerzője kiválóan bemutatja a NATO és az EU poszt-szovjet térséggel és Oroszországgal fennálló politikai és gazdasági kapcsolatrendszerét, habár a mű megjelenését követő néhány év történései

helyenként meghaladták Sherr megállapításait.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a Svante E. Cornell és S. Frederick Starr szerkesztésében megjelent kötet legnagyobb gyengéje a háború orosz szemszögből történő bemutatásának hiánya, illetve a Tbiliszi vezetés által elkövetett, a háború kirobbanásához vezető hibák bemutatásának elmaradása.

Bár a grúz–orosz háborúról a mű megjelenését követő években számos más könyv és hivatalos jelentés is született (talán a legfontosabbként említhető az Európai Unió tényfeltáró missziójának jelentése – lásd *A Heidi Tagliavini vezette Független Nemzetközi Tényfeltáró Csoport jelentése a 2008. évi grúz–orosz háborúról*. In: <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=SFOKUR>), a recenzió témájául szolgáló alkotás mind a mai napig számos olyan információt, következtetést tartalmaz melyek rendkívül hasznosak mind az orosz–grúz háború kitörésével és lefolyásával foglalkozó kutató, mind a térség történelme iránt érdeklődő olvasó számára.

Svante, Cornell E. – Starr, Frederick S. (ed.): *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*. M. E. Sharpe Armonk, 2009, New York. 279 old. ISBN: 978-0-7656-2508-3